

☼ שם העבודה : הנכונות של הורים לילדים עם פיגור שכלי לפנות להשמה חוץ ביתית: השוואה

בין הורים עולים מבריה"מ לשעבר לבין הורים ילידי הארץ

☼ שנה : 2003

☼ מס' קטלוגי : 520

☼ שם המגיש : וודינסקי הלנה

☼ עבודת גמר לתואר מוסמך, בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה

תקציר המחקר

בשנים האחרונות, בהשפעת תנועת האי-מיסוד והתפתחות של שירותים קהילתיים, ניכר בישראל שינוי במגמה להוציא את הילד עם נכות התפתחותית למוסד פנימייתי. אם בעבר, לאור הקשיים הכרוכים בגידול ילד עם נכות התפתחותית, השמה חוץ ביתית נתפסה כאלטרנטיבה הטובה ביותר הן עבור הילד והן עבור משפחתו, כיום אנשי מקצוע עושים הכול על מנת לעודד את הורי הילד לגדל אותו בבית ולדחות את ההשמה ככל שניתן. למרות זאת, עדיין קיימת הנטייה של הורים להוציא את הילד עם נכות התפתחותית למוסד פנימייתי.

מסוף שנת 1989 הגיעו ארצה קרוב ל-800,000 עולים מברית המועצות לשעבר (חבר העמים) (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2001). ההגירה לארץ החדשה מעמידה את המהגר בפני שינויים קיצוניים בתחומי חיים מגוונים, כאשר תהליך ההסתגלות לחברה החדשה כרוך בלחצים רבים. משפחות עולים שיש להן ילדים עם נכות התפתחותית נאלצות להתמודד עם דרישות הקשורות בהסתגלות לארץ החדשה וגידול הילד בעל הצרכים המיוחדים גם יחד. התמיכה החברתית אשר נתפסת כמשאב התמודדות יעיל, זמינה פחות לאוכלוסיית מהגרים בהשוואה לילידי הארץ או ותיקים (Leslie, 1992).

אוכלוסיית הורים עולים לילדים עם נכות התפתחותית הינה לקוח פוטנציאלי של שירותי ההשמה, אך לא נחקרו בישראל נטיות השמה חוץ ביתית של ילדים עם נכות התפתחותית בקרב אוכלוסיית הורים עולים מברית המועצות לשעבר תוך השוואה עם אוכלוסיית הורים ילידי הארץ. מטרת המחקר הינה לחקור את הגורמים המשפיעים על הנכונות של הורים עולים (מבריה"מ לשעבר) לילדים עם נכות התפתחותית לפנות להשמה חוץ ביתית עבור ילדיהם ולהשוות את האוכלוסייה הזו עם אוכלוסיית הורים ילידי הארץ. השאלה המרכזית של המחקר היא האם קיים הבדל בנטייה לפנות להשמה חוץ ביתית ובדפוס התנהגות הקשורים בה בין הורים עולים מברית המועצות לשעבר לבין הורים ילידי הארץ. המחקר עשוי לתרום ידע בנושא חווית העלייה בקרב הורים לילדים עם נכות התפתחותית, ולהאיר על השפעת הלחצים הכרוכים בעלייה על הנכונות של הורים לפנות להשמה חוץ ביתית עבור ילדיהם. תוצאות המחקר עשויות לכוון בדבר הצורך להתייחס לאוכלוסייה זאת בצורה אינטגרטיבית עם שאר האוכלוסייה הישראלית או שיש לפתח מערכת של שירותים נבדלים הרגישים לצרכים המיוחדים של יוצאי ברית המועצות לשעבר בהתייחסות להשמה חוץ ביתית .

המחקר נבנה על פי מסגרת תיאורטית המבוססת על מודל ABCX הכפול של מקיובין ופטרסון (Patterson, 1983 & McCubbin) שהוא מודל ההתמודדות של משפחות במצב משברי. בהבנת סוגיית ההשמה החוץ ביתית של ילד עם נכות התפתחותית מיוחסת ההשמה כפונקציה של מאמצי ההסתגלות של המשפחה ומשאבי ההתמודדות שלה, עמדות ואמונות כלפי ההשמה ולחצים הפועלים על המשפחה.

המחקר התמקד בסוג מסוים של משאבי התמודדות (תמיכה חברתית) ובסוג מסוים של נכות התפתחותית של הילד (פיגור שכלי קל או בינוני). מתוך המודל ABCX הכפול נגזרו שתי השערות: (1) הורים עולים יהיו בעלי נכונות גבוהה יותר להשמה חוץ ביתית של ילדיהם עם פיגור שכלי מאשר הורים ילידי הארץ.

(2) ככל שרמת הדחק גבוהה יותר אצל הורים עולים, וככל שמשאבי ההתמודדות (תמיכה חברתית) פורמלית ובלתי פורמלית) העומדים לרשותם מעטים יותר – כך נכונותם להשמה חוץ ביתית של ילדיהם עם פיגור שכלי תהיה רבה יותר.

המדגם כלל 100 משפחות מאזור חיפה, קריות, חדרה וקיבוצים בסביבתן, שיש להן ילדים בני 21-6 עם פיגור שכלי קל-בינוני, כאשר הילדים גרים בבית הוריהם. מכל משפחה השתתף הורה אחד. 50 משתתפים הם עולים אשר הגיעו ארצה מבריה"מ לשעבר לאחר שנת 1990 (קבוצת המחקר) ו-50 משתתפים הם ילידי הארץ או אלה שהגיעו ארצה עד גיל 7 שנים (קבוצת הביקורת). כל המשתתפים יהודים, 83 אימהות ו-17 אבות. הפנייה להורים נעשתה דרך בתי ספר לחינוך מיוחד בהם לומדים הילדים. ההורים מילאו שאלון בהדרכת החוקרת, הורים עולים מילאו שאלון שתורגם לרוסית. המחקר השתמש בארבעה כלי מחקר: (1) שאלון דמוגרפי; (2) שאלון מקורות תמיכה ודחק QRS-F (Cronic, 1983); 3 & Friedrich, Greenberg) שאלון תמיכה משפחתית – Support Family Scale – FSS (Dunst, Jenkins & Trivette, 1984); 4 & (Trivette, 1984). שאלון השמה חוץ ביתית (רעיף, 1991). בין הממצאים העיקריים נמצא כי הנכונות של ההורים לפנות להשמה חוץ ביתית היא פונקציה של גיל הילד ושל רמת הדחק הנחוות על ידי ההורים, ללא קשר למוצאם של ההורים (עולים או ילידי הארץ) ולמידת התמיכה החברתית העומדת לרשותם. כלומר, ככל שהילדים עם פיגור שכלי מבוגרים יותר וככל שרמת הדחק הנחוות על ידי ההורים לילדים אלה היא גבוהה יותר, כך הסיכויים שההורים יפנו להשמה חוץ ביתית עבור ילדיהם הם גבוהים יותר. תוצאות דומות נמצאו בקרב אוכלוסיית הורים עולים, הורים ילידי הארץ ובקרב כלל אוכלוסיית ההורים ללא קשר למוצאם. בנוסף, נמצא הבדל מובהק לא חזק בין הורים עולים לבין הורים ילידי הארץ ברמת הדחק המדווחת על ידם: הורים עולים נוטים לדווח על רמת דחק מעט גבוהה יותר מאשר הורים ילידי הארץ. לא נמצא הבדל במידת התמיכה החברתית העומדת לרשותן של שתי אוכלוסיות המחקר.

לאחר בדיקת ניבוי של דחק מתוך המאפיינים הדמוגרפיים של אוכלוסיית המחקר נמצא כי אצל הורים עולים והורים ילידי הארץ רמת הדחק קשורה במאפיינים דמוגרפיים שונים. אצל הורים עולים רמת הפיגור של הילד וותק בארץ היו מנבאים מובהקים של רמת הדחק: כאשר רמת הפיגור של הילד היא בינונית וככל שהוותק בארץ עולה, כך רמת הדחק של הורים עולים גבוהה יותר. אצל הורים ילידי

הארץ מידת הדתיות של ההורים, רמת ההכנסה ומצבו הבריאותי של הילד נמצאו כמנבאים של רמת הדחק: בקרב הורים ילידי הארץ עבור מסורתיים־דתיים ולא כאלו אשר ההכנסה המשפחתית לא מספיקה, ולא כאלו אשר הילד סובל מבעיות בריאות בנוסף לפיגור שכלי, רמת הדחק של ההורים גבוהה יותר.

תוצאות המחקר מלמדות כי יש לגשת באופן אינטגרטיבי למשפחות עם ילדים בעלי פיגור שכלי מבלי הבדל למוצאם של הורי הילד. המחקר בא להעלות את המודעות של אנשי מקצוע להשפעתו של הדחק על יכולת ההתמודדות של ההורים לילדים עם נכות התפתחותית והשפעתו על נכונותם להוציא את הילד מחוץ לבית. תוצאות המחקר מצביעות על כיוון בעבודה טיפולית עם אוכלוסיית הורים לילדים עם נכות התפתחותית: על אנשי מקצוע לשאוף לפתח את כישורי ההתמודדות של המשפחה, להוריד את רמת הדחק והחרדה של ההורים ולהעלות את מודעותם לאלטרנטיבות להשמה מוסדית.